

Friseren Bende Bendsen 1787-1875

Naturlæge, digter og sprogforsker

Af Børge L. Barløse.

Den 20. december 1875 bekendtgjorde fru Emma Wittig i Ærø Avis, at hendes 88-årige gamle fader, Bende Bendsen, var afgang ved døden i Ærøskøbing. I dødsannoncen tilføjes en inderlig tak til »enhver, der har bevist den gamle venlighed«, hvilket kunne tyde på, at oldingen, som var gået til sine fædre, havde ført en ensom og ret upåagtet tilværelse. Bladets redaktør følte sig dog foranlediget til andetsteds at oplyse følgende:

»Den gamle lærer er kendt over hele Ærø og har indtil sine sidste år været en kraftig natur, ligesom hans sans for naturvidenskaben, hvori han besad megen indsigt, vedvarede til den sidste tid. Den gamle var i sine velmagtsdage meget afholdt for sin underholdende begavelse, og ligesom han ved sin mundtlige samtale forstod at fængsle sine tilhøreres opmærksomhed, således var hans skriftlige optegnelser utallige, *hvis disse endnu findes samlede, ville en kyndig hånd deraf kunr uddrage mange interessante ting*«. ¹

Med eller uden kendskab til denne appel har man i tidens løb¹ beskæftiget sig med »Gamle Bendsen« og hans optegnelser, dog bestandig kun stykkevis og delt. Hans vigtigste data står at læse i Dansk biografisk Leksikon, men ingen har hidtil taget hensyn til det værdifulde materiale fra Bende Bendsens egen hånd, der har fundet vej til Regenburgs arkiv.² Der foreligger her så mange nye holdepunkter, at det må berettige til en mere udførlig skildring af denne ejendommelige begavelse, der hele sit liv hutlede sig igennem, men som kom i berøring med så vidt forskellige personligheder som Rasmus Kr. Rask, Claus Harms, prins Carl af Hessen, Regenborg o. fl.

Bende Bendsen var født i Risum 20/12 1787 som søn af kådner Jens Bendsen og hustru Ingeborg, f. Hansen. Han var en opvakt og fremmelig elev i skolen og kom derfor allerede som 16-18-

årig til at virke som underlærer eller »Gehülfe« i nabobyen Klægsbøl. Derfra gik hans vej i 1807 til seminariet i Kiel. Her blev han efter alt at dømme udrustet med betydelige kundskaber, men uvist af hvilken grund forlod han læreanstalten uden eksamen. Det lykkedes ham ikke senere at få skolelærerkald, skønt det dog ellers i hin tid var ret almindeligt, at autodidakter blev ansat på landet.

Han greb da til vandringsstaven og slog sig i en årrække igennem, dels som privatlærer, dels som magnetisør. I tiden omkring 1820 florerede interessen for magnetiske behandlinger stærkt, og Bende Bendsen blev en tid båret oppe af denne bølge.³ Kneb det at få udkommet, nød han som så mange andre godt af de adelige herskabers protektion.

Således finder vi ham omkring 1820 beskæftiget med at beskrive stengrave og stensætninger for den arkæologisk interesserede justitiarius Jaspersen på Nordskov i Angel.⁴ I Odense var han i tjeneste hos den rige jøde Juda Salomon, og det var her, de magnetiske behandlinger optog sindene så stærkt, at han blev bekendt som »en meget kyndig, øvet og indsigtfuld magnetisør«.⁵ En anselig række bidrag til det tyske *Archiv für den thierischen Magnetismus* bærer vidne om, hvor stærkt Bende Bendsen var engageret på dette felt, både i teori og i praksis.⁶

Efter at have knyttet forbindelse med adelige velyndere som grev Fredr. Ahlefeldt-Laurviggen på Tranekjær og general Fr. Juel på Valdemarslot og efter forgæves at have søgt optagelse på Vesterborg seminarium hos biskop P. O. Boisen havnede han foreløbig i Ærøskøbing. Fra sit domicil her sendte han i 1824 professor Rask manuskriptet til et værk om det nordfrisiske sprog.⁷ Det opnåede ikke at blive trykt, men Rask skaffede dog forfatteren et honorar på 100 rdl. fra Videnskabernes Selskab, ligesom han også senere betænkte Bende Bendsen med diverse mindre understøttelser. Det havde til følge, at Rask allerede året efter fik forelagt manuskript til en tysk orddannelseslære med opfordring til at skrive forord dertil.⁸ Professoren kendte dog sin begrænsning og afslog tilbudet.

Det fremgår heraf, at Bende Bendsen trods alt evnede at gøre sig gældende som sproglærd med sin hjemegns dialekt som forskningsobjekt og arbejdsgrundlag. I nogen tid forlagde han nu sin

virksomhed til egnen omkring Eckernförde og Slesvig.⁹ Honorarerne for de magnetiske behandlinger flød kun trægt, men til gengæld syntes der at dukke nye muligheder op, da han under sit ophold hos herredsfoged Langheim i Flekkeby kom i forbindelse med landgreve, prins Carl af Hessen, på Louisenlund. Under deres første samtale luftede landgreven sine ideer med hensyn til åndetro etc. Bende Bendsen søgte straks at opnå hans støtte imod de indgreb, sanitetskollegiet i Kiel gjorde i hans virksomhed som magnetisør, og han fandt det tillige opportunt at anmode om ansættelse ved forstsvæsenet.

Chikanerier fra landgrevens overjægermester, Kaup, forpurrede imidlertid den ønskede ansættelse, og alt, hvad Bende Bendsen opnåede, var at blive affærdiget med en halv snes rigsdaler i understøttelse og rejsekost. Et embede som strandkontrollør i Ærøskøbing gik ligeledes hans næse forbi. Et ophold på Normal-skolen i Eckernförde i 1831 gav ham for så vidt et nyt aktiv i hænde, men skønt kancelliet derefter meddelte ham ligestilling med seminarister, og skønt han søgte den indflydelsesrige kirkeprovst Boisens hjælp i sagen, lykkedes det ham ikke at opnå noget skolemesterembede. Uheldet forfulgte ham, og bitre skuffelser og materiel nød formørkede i stigende grad hans tilværelse. Omsider betænkte generalinde Juel ham med et skovfogedembede, men det var så afsides beliggende og så usselt lønnet, at han efter landfoged Carstens' råd afslog tilbudet.¹⁰

Alt imens havde sprogstudierne dog sat frugt i et nyt og udvidet værk om det nordfrisiske sprog. Sammen med det tidligere nævnte manuskript om tysk orddannelse var det blevet sendt til Claus Harms, og det blev siden forelagt det samlede filosofiske fakultet i Kiel til vurdering, men håbet om at få arbejderne antaget til udgivelse blev dog beskæmmet. Det var, som om alle sunde var ved at lukkes, og stillingen var så meget mere alvorlig, som Bende Bendsen nu var familieforsørger. Han havde i 1827 ægtet *Mette Christine Fabricius*, en skipperdatter fra Ærøskøbing. Under disse omstændigheder så han ikke anden udvej end at henvende sig til sin tidligere velynder, professor D. G. Kieser i Jena, med anmodning om for enhver pris at befordre de tidligere omtalte arbejder i trykken. I brevet skildrer han udførligt, hvilken armod han og hans familie må leve under:

»Der er næppe nogen, der kan føle sig mere forladt og nedtrykt end jeg. . . Tro mig, dyrebare Kieser, jeg må til stadighed opbyde alle kræfter for ikke at bukke under og hensynke i fortvivelse. Med min kone, tre børn og den ovennævnte somnambule har jeg lejet mig ind i en lille hytte på næppe nok 3 fag.⁴¹ Støvlesålerne løb jeg af mig den ene gang efter den anden og kunne ikke få dem fornyet, dertil de daglige bekymringsens evige nagen og børnenes skrigen efter brød uden at kunne skaffe noget. I halvtredje år har vi aldrig nydt andet end kartofler og fisk, for det meste med en dypelse af mel og vand og engang imellem lidt vandgrød til afveksling. På kød nytter det ikke at tænke. Siden påske i år behandler jeg en stakkels pige, der lider af krampe, men som dog nu er fri derfor, formedelst 5 daler, og sogneforstanderskabet gjorde endda indvendinger derimod.

Forgangen høst slæbte jeg kæden for landmåleren for 8 skilling om dagen, på egen kost — og priste mig lykkelig. Ærø har hverken skove eller krat, som følge deraf stor mangel på brændsel. Med usigelig møje sankede jeg dog så meget tørt risbrænde sammen fra havegærderne her omkring, at vi slog os igennem med det om vinteren, kun for sidenhen at sidde stivfrosne af kulde. Min hytte, hvori jeg kun bor til leje, ligger tæt ved stranden og er udsat for de voldsomme vinde, desforuden utæt og fuld af træk — og dog ville jeg uden klage vide at finde mig deri, hvis jeg blot var i stand til at betale lejen, 13 rdl. om året, for slet ikke at tale om tusind andre ubehageligheder, som følger med armoden. Alt dette har i de sidste halvtredje år taget så stærkt på mig, at jeg ofte ikke kan samle mig for sorger og bekymringer.

Nu har jeg hverken brød eller penge, intet til vinteren og intet brændsel. Og dog krymper og kvier jeg mig ved at blive optaget blandt de fattige her i staden, idet jeg ikke har fortjent det, hvis man blot ville skaffe mig et arbejde, hvorved jeg kunne erhverve mit daglige brød. Og til trods herfor findes der her mange velhavende, som misunder mig, fordi jeg ikke bærer min kummer og mine sorger til skue som så mange andre, der ikke har grund dertil. Så utroligt dette end må forekomme Dem, er det dog bogstaveligt sandt. Imidlertid er det ikke alle, der dømmes mig således, men mange føler kun alt for godt, at de i min tilstand helt

ville bukke under og helt tabe modet. De, som kunne hjælpe, vil ikke og gør det ikke, og de, som gerne ville, kan ikke.

Hvad der forværrer forholdene her på stedet og gør dem stadig mere trøstesløse er den allerede i Madam Petersens dagbog påtalte og mere og mere omsiggribende åger, samt det almindelige toldvæsen.¹² Har een held til at liste en bagatel af varer ind, og andre får nys om det, så bliver de frastjålet den første af de sidste, hvis de kan slippe af sted dermed, og således går det videre med dette tyveri indtil det 10. og 20. led, hvor en ny tyv hele tiden bestjæler den forrige, bestandig under det påskud og pukkende derpå: »Lad dem blot klage. De kan ikke gøre os noget uden at styrte sig selv i ulykke«. Dertil nu den umættelige åger, midt blandt den mest trykkende armod.

Denne åger drives både i det små og i større omfang. Den, der vil have mindre eller større summer på måneder, fjerdingår eller længere tid, kan prise sig lykkelig, hvis han får dem til 75 pct., men mange må også give 80 og sågar 90 og derover, hvis de ret er i nød. Og det er for det meste vore sakaldte honnette folk, der driver denne åger. Man forfærdes over, hvilken umenneskelig usædelighed dette efterhånden hidfører blandt befolkningen. At der gives undtagelser herfra, forstår sig, men de er ikke mange.«

Når Bende Bendsen hentyder til, at der gik slid på støvlesålerne, er det sikkert ingen overdrivelse. For folk af hans klasse var der dengang intet andet befordringsmiddel til rådighed på landjorden end apostlenes heste, og ydermere foreligger der mange vidnesbyrd om, at han, siden han blev bosat i Ærøskøbing, har foretaget talrige strejftog rundt på øen. Han har således været en ivrig og interesseret hjælper for Dr. Hübertz, da denne i årene 1827—32 samlede materiale til sin historisk-topografiske beskrivelse af Ærø.¹³ Til professor Nolte i Kiel samlede han et helt herbarium, og en beretning på 8 kvartsider om St. Alberts kirkegård samt en fortegnelse over sted- og marknavne på Ærø viser, hvordan øens fortid til stadighed sysselsatte ham.¹⁴

Intet af dette kunne dog sikre familiens udkomme. Forholdet er vel snarere det, at han har brugt sin tid på mere eller mindre tilfældige studier og skrivelser, som i stedet for at give kontant udbytte stjal både tid og kræfter, mens han endnu var i sin bedste alder. Efterverdenen vil ikke laste ham derfor, men det er

betegnende, at han i 1843 udsender subskriptionsindbydelse på et lidet originalt arbejde, en art bibelsk antologi kaldet »Sædernes spejl, den hellige skrifs ord for folk og stænder, dommere og overherrer«. »Det mulige overskud vil tilfalde en aldeles forarmet og gældbunden familie«, hed det i indbydelsen. Den forfejlede ganske sin hensigt.¹⁵

Det var under disse omstændigheder et lyspunkt, at hans tidlige sproglige arbejder dog vandt nogen anerkendelse. Kieser havde efter henvendelsen i 1833 videresendt manuskripterne til den ansete tyske sprogforsker Jac. Grimm, og denne afgav senere følgende erklæring: »Herr Bende Bendsen fra Ærøskøbing har i tvende mig meddelte håndskrifter om det nordfrisisk sprog og orddannelsen i det tyske sprog aflagt bevis for et betydeligt kendskab til den nordfrisisk dialekt, skabt ud fra en omhyggelig betragtning af talesproget, såvel som for flittige studier i den tyske grammatik overhovedet. Jeg ville meget ønske, at det om den nordfrisisk dialekt kunne gøres kendt i sin helhed«. ¹⁶

Med denne anbefaling i ryggen dristede Bende Bendsen sig til at forsøge et nyt fremstød. Valget faldt denne gang på etatsråd Chr. J. Thomsen, hvem han i et brev af 18/2 1852 bønfaller om »hjælp med råd og dåd«, især med hensyn til at få nogle manuskripter afsat.¹⁷

Adressatens medynk påkaldes bl. a. i følgende linjer:

»Jeg har her i byen 8 børn, som jeg daglig giver 5 timers undervisning, for hvilken der i det hele tilstås mig 48 rdl. Tidligere, mens landfoged Stemann endnu var her, havde jeg 10 sådanne og altså 60 rdl.¹⁸ For en lille bolig betaler jeg 10 rdl., behøver årligt 3 favne træ, hvoraf hver favn med kørsel og kløvning kommer til at stå mig i 20 mark, af resten må jeg ernære mig med min hustru og et lille barnebarn. Dette er i sandhed ikke let, og intet nedtrykker sjæl og sind som disse evige næringsсорger . . .«

Lad være, at hensigten med Bende Bendsens veltalenhed skinner tydeligt igennem. Næringsсорgerne forfulgte vitterligt manden. Han blev dem aldrig kvit, selv ikke efter at de mange års anstrengelser omsider kronedes med held, som tilfældet var da professor de Vries i Leiden i 1860 udgav hans sprogværk under titlen »Die nordfriesische Sprache nach der Moringen Mundart

Bende Bendtsen.

zur Vergleichung mit den verwandten Sprachen und Mundarten von Bende Bendtsen«.

Et par år efter støder vi på det samme tema, omend i en ny variation:

»Allerede i en lang række af år lever jeg i trange omstændigheder og har siden 1861 for det meste måttet slå mig igennem med det honorar, som jeg modtog for mit nordfrisiske sprogværk, thi min privatundervisning er så ubetydelig og usikker, at jeg i det højeste kan gjøre regning på 4 til 5 mk. om ugen, som er overmåde lidet ved de nuværende høje priser for de uundværligste

livsfornødenheder. Dog klager jeg aldrig men stoler på Gud, så meget jeg formår, og takker altid ham først for enhver hjælp, som han lader mig tilflyde ved gode og rettænkende mennesker. I 12 år har jeg sanket det meste brænde, som vi havde brugt, ved hegn og gærder i marken og båret det i knipper hjem på min ryg. Denne vinter har jeg haft en halv favn bøgebrænde og een tønde kul til kakkelovnen . . . «

Henvendelsen er denne gang rettet til departementschef Regenburg.¹⁹ Baggrunden er øjensynligt den, at kancelliråd F. W. Hegel har vægret sig ved at udgive et manuskript om det gamle Nordfrisland, medmindre der kunne ydes et tilskud fra regeringen eller et videnskabeligt selskab. Bende Bendsen har da bedt Regenburg om støtte, og svaret — hvis ordlyd vi ikke kender — har opmuntret ham i den grad, at han har tilstillet Regenburg en lang række manuskripter. Hans produktion antog nu i hans fremrykkede alder et sådant omfang, at det ikke længere var et spørgsmål om udgivelse, det gjaldt simpelthen om at sikre, at arbejderne — utrykte — blev gjort tilgængelige for ligesindede og bevaret for efterverdenen. Regenburg forstod dette og ledsagede i 1865 en pengegave til Bende Bendsen med følgende skrivelse:

»Af den herværende Slesvigske Forvaltning har jeg været så heldig til Dem at erholde 50 kr., som det er mig en fornøjelse vedlagt at tilstille Dem.

Denne understøttelse er givet uden nogen betingelser, og De behøver altså ikke derfor at skille Dem ved de af Dem omtalte manuskripter, hvis De ønsker at beholde dem. Skulle De imidlertid ønske, at manuskripterne bleve benyttede, så beder jeg Dem om blot at sende dem til mig. Jeg overgiver dem da til Dr. Lyngby, hvem jeg har betroet Deres tidligere manuskripter og som . . . vil søge at gjøre dem frugtbare for offentligheden. Jeg troer ikke, at de kunne være i bedre hænder.«²⁰

Som en personlig gave har Regenburg beholdt 2 højtyske digte, der er ret bemærkelsesværdige, fordi de må anses for de betydeligste skønlitterære frembringelser, der kendes fra Bende Bendsens hånd. Det første digt hedder *Lebensansichten* og kan karakteriseres som et filosofisk læredigt, senrationalistisk i tanke, men formet i et kraftfuldt og levende billedsprog:

»Stark oder schwach!
 Die Kräfte sind verschieden
 vom Weltenvater ausgeteilt hienieden.
 Dort rauscht der Strom, hier fließt der Bach,
 sein Silberquell befruchtet deine Wiese,
 des Stromes Wuth zerstört oft Paradiese,
 stark oder schwach,
 folgt nur ihm Segen nach!«

Det andet digt, der har samme versemål og bærer titlen *Gott*, er et ejendommeligt forsøg på i digterisk form at udtrykke en livsanskuelse, der har både bibelske og naturvidenskabelige elementer, endda med et pantheistisk islæt:

»Gross oder klein,
 nie wird es dir verständlich,
 Atom und All sind beide gleich unendlich.
 Der höchste Künstler bildet fein!
 Sein Schöpferwort liegt eingehüllt im Keime
 und wirkt durch der Unendlichkeiten Räume.
 Gross oder klein,
 wo mag dein Massstab sein?«

Som Bende Bendsens manddomsår havde været forbitret af kamp for udkommet, falder der også dybe skygger af ensomhed og modgang ind over hans livsaften. Hans hustru døde 1859, og i 1866 modtog han budskabet om, at hans søn, Ingwer Bendsen, der var købmand i Faaborg, havde berøvet sig livet, efterladende enke og 4 små børn. Samme år skriver han til Regensburg:

»Jeg befinder mig nu i mit 79. år. I det sidste års tid har jeg lidt af svimmelhed, kræfterne svinder efterhånden, som jeg ældes, dog ville jeg under noget gunstigere omstændigheder endnu være en rørig olding. Min indtægt er liden — jeg må sælge den ene bog efter den anden til de usleste spotpriser, f. eks. Dr. Kjærbøllings Danmarks Fugle for 12 mark (bogladeprisen er 32 rdl.) osv., for blot at opretholde livet. Mine privattimer er skrumpet ind til 2 timer om ugen, og af mangel på brændsel må jeg endnu stadig opsøge og samle ris fra gærderne. Ofte længes jeg ret hjerteligt efter min snarlige forløsning og gravens fred.«

Ni år endnu måtte den gamle friser bie på sin forløsnings time. Disse sidste år er han tabt af syne for os, det vides kun, at han endte sine dage som fattiglem i Ærøskøbing.²¹

Det er påfaldende, at samtidens begivenheder så at sige intet spor har efterladt sig i Bende Bendsens optegnelser. Som undersøgt i helstaten og ægtefødt barn af oplysningstiden korresponderede han lige så selvfølgelig med Kiel som med København — betjente sig i det hele taget så godt som udelukkende af tysk —, og de politiske og nationale rørelser synes overhovedet ikke at have anfægtet ham.

Det var rimeligvis sociale og psykologiske faktorer i forening, der bestemte hans skæbne og bandt den til livets skyggeside. Han nåede aldrig som sin lidt yngre landsmand, C. P. Hansen, Keitum, en plads i den officielle anerkendelses sol. Men hans ånd var klar, skabende og virksom. Fra han nåede skelsår og alder, måtte han læse, samle, udforske og sammenligne. I sandhed en af dem, der higer og søger. I betragtning af, at han var skilt ved både land og hav fra sin hjemstavn og kun havde begrænset adgang til litteratur, må hans indsigt og resultatet af hans flid af tvinge den største respekt. Forhåbentlig vil oversigten over hans trykte og utrykte arbejder kunne tjene som udgangspunkt for en mere udtømmende behandling af denne frisiske kulturpersonlighed.

NOTER

1. Ærø Avis 20/12 1875.
2. Det drejer sig om en halv snes breve til Regensburg fra perioden 1861—1866, hvortil kommer en svarskrivelse fra denne samt 2 breve fra Bende Bendsen til andre adressater, dateret henholdsvis 1833 og 1852.
3. Se f. eks. M. Winther: Forpostfægtning med oberst Chr. Høegh-Guldberg og stabskirurg Tønder, med et par livsbilleder (København 1831), s. 35 f.
4. Beretning til Kommissionen til Oldsagers Opbevaring i København, dateret Ærøskøbing 14/9 1837 (Nationalmuseets arkiv).
5. Hempels Avis 23/3 1821, jfr. G. L. Wad: Fra Fyns Fortid I, s. 190 og III, s. 285 f.
6. Oversigt i Erslews Forfatterleksikon, artiklerne Bende Bendsen og Mathias Winther.
7. Breve fra og til Rasmus Rask, udg. af L. Hjelmlev II, no. 560.
8. Smst., no. 592 og 599.
9. I det følgende afsnit hviler fremstillingen på Bende Bendsens egen

- beretning (Brev til professor Kieser i Jena, dat. 6/9 1833, Regenburgs arkiv).
10. Peter Bogislaus Carstens, landfoged på Ærø 1807—1843 (Sønderj. årb. 1958, s. 149). Jeg formoder, at Bende Bendsen har undervist hans børn, i hvert fald kendes et digt af ham, skrevet til datteren Margrethes bryllup.
 11. Somnambule: søvngængerske. B. B. og andre af den animalske magnetismes tempeltjenere var bl. a. stærkt optaget af eksperimenter med søvngængere og strejfede derved ind på gebeter, som vel nu rettelig henregnes under hypnose.
 12. I Kieser og Eschenmayer's *Archiv für den thierischen Magnetismus* har Bende Bendsen meddelt en udførlig dagbog for sine magnetiske behandlinger af enken A. M. Petersen i Ærøskøbing.
 13. J. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø (København 1834).
 14. Beretning til Kommissionen til Oldsagers Opbevaring, dat. 1/5 1838 (Nationalmuseets arkiv). Delvis aftrykt i Bericht der Schleswig-holst. lauenburg. Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer 1839, s. 33 ff. Jfr. Fynske Årbøger 1959, hvor overarkivar Erik Kroman beskæftiger sig indgående med disse kilder til Ærøs historie.
 15. Regenburgs arkiv.
 16. Die nordfriesische Sprache nach der Moringer Mundart, udg. af M. de Vries. Leiden 1860, udgiverens forord, s. VIII.
 17. Regenburgs arkiv.
 18. Rethistorikeren Chr. Ludw. Ernst Stemann (1802—1876), landfoged på Ærø 1844—49, senere præsident for overappellationsretten i Flensborg (Sønderj. årb. 1958, s. 121).
 19. Jeg støtter mig her og i det følgende udelukkende på brevene i Regenburgs arkiv.
 20. K. J. Lyngby skuffede ikke tilliden. Når man i dag kan danne sig et nogenlunde pålideligt overblik over Bende Bendsens utrvkte arbejder, skyldes det, at en række manuskripter er bevarede i Lyngbys samlinger på Det kgl. Bibliotek (Add. 521).
 21. Ærøskøbing købstad og Ærø herreds skifteprotokol 1871—1878 (Landsarkivet i Odense).

BIBLIOGRAFI

*over arbejder af Bende Bendsen.**Sproglige*

Die nordfriesische Sprache nach der Moringer Mundart, zur Vergleichung mit den verwandten Sprachen und Mundarten. Hrsg. v. M. de Vries. Leiden 1860. 480 s.

Blandede

Beiträge zu den Erscheinungen des zweiten Gesichts (om synskhed). I Archiv für den thierischen Magnetismus VIII, 3., s. 60—130.

Beispiele von freiwillig eingetretenem Somnambulismus in krampfhaften Zuständen. Archiv f. M. VIII, 3., s. 131—142.

Dr. Martin Luther, über die wahre Magie. Archiv f. M. VIII, 3., s. 152 f.

Magnetisches Festbannen einer wachenden Somnambule durch die Kraft des Willens. Archiv f. M. VIII, 3., s. 153 f.

Zauberwirkung einer Schlafenden. Archiv f. M. VIII, 3., s. 155—159.

Tagebuch einer lebensmagnetischen Behandlung der Wittve A. M. Petersen zu Arrøeskjøping. Archiv f. M. IX, 1., s. 61—168, 2., s. 42—203, X, 1., s. 83—150, 2. s. 1—56.

Versuchen über die Wirkungen der fiderischen Substanzen des nichtmagnetisierten Baquets. Archiv f. M. XI, 1., s. 66—80.

Nachtrag zu der Krankheitsgeschichte der Wittve Petersen zu Arrøeskjøping. Archiv f. M. XI, 1., s. 81—164, 2., s. 34—137, 3., s. 36—143, XII, 1., s. 81—111.

Der Satan auf den Färöern vor 154 Jahren. Archiv f. M. IX, 2., s. 221—229.

Bauchwassersucht durch eine fiderische Flasche geheilt. Archiv f. M. XI, 3., s. 144—151.

Epilepsie durch magnetische Behandlung schnell erleichtet. Archiv f. M. XII, 1., s. 131—138.

Tagebuch einer lebensmagnetischen Behandlung der Hanna Christiansen zu Lindholm. Archiv f. M., XII, 2., s. 8—76.

Tagebuch einer lebensmagnetischen Behandlung der Anna Maria Christens in Odensee. Archiv f. M. XII, 2., s. 77—104.

Briefliche Mitteilungen an Professor Kieser. Archiv f. M., XII, s. 149—163.

Digte

Ùhs Driemeraí. — Sprogprøve i Die nordfriesische Sprache nach der Moringer Mundart (Leiden 1860), s. 467. Også i Mitteilungen des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 1906—07, s. 56. Med titlen Yss Driemen an Wansken i E. Manicus: Om Nordfrisisk og dets forhold til Dansk (Slesvigske Provindsialefterretninger 1862, II).

De Wonter. — Sprogprøve i Die nordfriesische Sprache, s. 468 f.

Sibberne. — (Versificeret mordhistorie fra Dedsbøl) I: Die nordfriesische Sprache, s. 469.

De Ine an de Ausere (»Den ene og den anden«) I Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-holsteinische Geschichte 1877, s. 333.

De Luwe (»Troen«). I: Mitteilungen d. Nordfris. Vereins 1908—09, s. 10. Zeitschrift 1877, s. 333.

Efter't Unnern [»Efter middagsmåltidet«]. Mitteilungen d. Nordfris. Vereins 1908—09, s. 10.

Grof uttig fien. — Mitteilungen d. Nordfris. Vereins 1906—07, s. 58.

Hijn, gäunjd an beest. — Mitteilungen d. Nordfris. Vereins 1906—07, s. 58. Uden titel i E. Manicus: Om Nordfrisisk og dets forhold til Dansk. (Slesvigske Provindsialefterretninger 1862, II).

Wähseruhsen äun en Sähw [»At øse vand i en si«]. Mitteilungen d. Nordfris. Vereins 1908—09, s. 10.

FORTEGNELSE

over utrykte arbejder af Bende Bendsen.

Hvor manuskripterne er bevaret, er arkiv eller håndskriftsamling anført. RA: Rigsarkivet, København. KB: Det kgl. Bibliotek, København. Manuskripter, der må anses for tabt, men hvis titel kendes fra B. B.'s egne opgivelser i korrespondancen med Kieser og Regenbug, er anført i parentes.

Sproglige.

Die Sprache der Nordfriesen nebst einer vollständigen Sprachlehre derselben. Vergleichend zusammengestellt mit der hochdeutschen und hochdänischen, so wie theilweise mit der englischen, niederdeutschen und der alt-nordischen Sprache. Für Sprachforscher und geborne Friesen von B. B. — KB, Add. 64. — 456 + III + LV sider.

[Die Wortbildung der deutschen Sprache.]

Sprachliches in verschiedenen Sprachen u. Mundarten. KB, Add. 521 b.

Übersetzungen in die nordfriesische Sprache. — KB, Add. 521 b. 148 s. 4 to.

Vergleichungen der plattdeutschen Sprache mit der dänischen u. anderen Mundarten. — KB, Add. 521 b.

Die beiden nordfriesischen Mundarten der Amrumer und Moringe mit einander vergleichend zusammengestellt von B. B., Ærøskjøbing. — KB, Add. 521 b. 223 s. 4 to.

Vergleichende Zusammenstellung nordfriesischer Wörter mit ähnlichen und gleichen aus den verwandten Sprachen. — KB, Add. 521 b. 128 s. 4 to.

Nordfriesische Wörter nach ihren Stamm und Auslauten, oder Reimwörter. — KB, Add. 521 b. 80 s. 4 to.

[Vergleichende Wörtersammlung der friesischen, dänischen, plattdeutschen, holländischen, englischen . . .] 120 s. 4 to.

[Das sprachliche Geschlecht (Genus) im Dänischen und Plattdeutschen, der Laut des doppelten aa im Dänischen, Plattdeutschen und Nordfriesischen, zwei verschiedene Betonungen oder Laute des Buchstabens ö etc.] — 252 s. 4 to.

Blandede.

[Die Hundswuth oder Wasserscheu] 70—80 s. 4 to.

[Sammlung actenmässiger Hexenprocesse, in 9 Geschichten.]

[Beiträgen zu den Erscheinungen des Nachtlebens] 144 + 126 s.

[Biblischen Sittenspiegel für Volk und Stände, Richter und Oberherrn, Geistliche und Laien, von einem Bibelfreunde. I—II. M. da. titel: Sædernes Speil i den hellige Skrift etc.]

Der sogenannte St. Alberts Kirchhof auf der Insel Arrøe. — Nationalmusæets arkiv.

[Das alte Nordfriesland mit seinen Umwandlungen bis auf unsere Zeiten. Allen Nord-, Ost- und Westfriesen, so wie den sämtlichen Marschbewohnern beider Herzogthümer besonders empfohlen von B. B. (med sag- og navneregister samt tegning af den gamle tårnruin på Pelvorm)]. — 300 s. 4 to.

Digte.

De Twiwwelræjddige. — KB, Add. 521 b.

To Godd. — KB, Add. 521 b.

Lebensansichten. — Regenburgs arkiv, RA (Breve fra B. B.)

Gott. — Regenburgs arkiv, RA (Breve fra B. B.)

Gottes Güte und Grösse. — KB, Add. 521 b.

Das Stückwerk unsers Wissen und die Schranken unserer Gedanken. — KB, Add. 521 b.

To Pastor Johannsens an Megräjt Carstens Köst [Gratulationsdigt til Pastor Ebe Johannsens bryllup med Margaretha Dorothea Carstens.] 2 vers trykt med titlen »Grof untig fien«, se bibliografien ovenfor. — KB, Add. 521 b.

Gott ist mein Hort. — Afskrift i frisisk privateje.

Gebet (Geusst mir Deinen Geist). — Afskrift i frisisk privateje.

Gebet Was schwellt das Herz). — Afskrift i frisisk privateje.

Samlinger, oversættelser etc.

[Haus — und Volksarzneimittel wider Fieber] — 300 numre.

[Excerpter fra tidsskrifter og aviser.] — 5455 sider i 14 bind.

[Håndskrevet supplement til Joh. Fried. Krügers »Handbuch der Naturgeschichte.«] — 4 bind.

[Die besondere Kennzeichen des essbaren Fleisches. Oversat fra da.]

[De ti visirers historie, oversat til ty. efter Rask's oversættelse fra arabisk.]

[Dämmerungen der höhern und tiefern innenweltlidhen Lichtes (Versificeret)].

[21 Tagebücher meiner lebensmagnetischen Behandlungen (Versificeret)]. — 2400 s. 4 to.

Friesisches Weibergespräch beim Thee, in dem Moor (Skæmte-digt). — KB, Add. 521 b.